

Tammikuu 2011

## 60 vuotta suomalais-unkarilaisia suhteita

Kuusi vuosikymmentä on yhdistyksen elämässä ja toiminnassa pitkä aika. Toimintaympäristö ehtii muuttua aivan ratkaisevasti, ja vastaavasti muuttuvat yhteisön ja jäsenkunnan yhdistykselle asettamat vaatimukset. Kaikkien yhdistysten toimintakaudelle mahtuu nousuja ja laskuja. Monet yhdistykset havahtuvat siihen, että yhteisö, kansalaiset tai kaupunkilaiset eivät sitä tai sen asian-tuntemusta ja palvelua enää tarvitse. On myös yhdistyksiä, jotka havaitsivat tulleen vaiheeseen, jossa on vakavasti pohdittava, mikä onkaan yhdistyksen toiminta-ajatus ja tarkoitus. Yhdistyksen hallitus ja jäsenet kyselevät itseltään ja toisiltaan, tarvitaanko meitä, ja jos tarvitaan niin mihin tarvitaan. Vaikka Suomi-Unkari Seuralla on Suomessa noin 60 jäsenyhdistystä ja 6000 jäsentä, on myös paikkakuntia, jotka ovat joutuneet toteamaan, että toiminnalta on pudonnut pohja. Jäljellä oleva ydinjoukko ei yksinkertaisesti enää jaksa jatkaa edeltäjien aloittamaa työtä. Silloin joudutaan miettimään, aloittaako yhdistys hiljaiselon vain sulautuuko se naapuriyhdistykseen vai tekeekö se yksinkertaisesti selkeän päätöksen toiminnan lakkauttamisesta.

Suomi-Unkari Seura syntyi 1950, Tampereella Unkarin ystävät järjestäytyivät seuraavana vuonna. On vaikea sanoa, millaista tulevaisuutta pioneerit odottivat toiminnalleen. Unkarin ystävillä oli ollut yhdistystoimintaa 1930-luvun alusta pääkaupunkiseudulla. Sotavuodet vaikeuttivat tämän toiminnan jatkamista, mutta mm. aseveliyhdistykset etsivät ja vaalivat yhteyksiä; kuoroja ja kansantanssiryhmiä matkusti myös sotavuosina ja kokonaiset koululuokat ryhtyivät keskenään kirjeenvaihtoon. Kontakteja helpotti se, että Unkari ja Suomi löysivät, jos kohta hiukan eri syin, kesällä 1941 itsensä ja toisensa enemmän tai vähemmän selkeästi sitoutuneina Saksan liittolaisina.

Suomi ja Unkari selviytyivät sodasta kumpikin tavallaan. Maat nousivat sodasta, mutta yhteiskunta koki kummassakin maassa merkittävän muutoksen: kansainvälinen tilanne ja hävitty sota sekä voittajien harjoittama politiikka johtivat uusiin tilanearvioihin mahdollistaen yhteiskunnallisen muutoksen, ja uusia voimia sekä ryhmittymiä nousi poliittisen päätöksenteon keskiöön. Erityisesti poliittinen vasemmisto vahvistui, se sai Unkarissa, kuten muuallakin itäisessä Keski-Euroopassa, aseman, joka jälkeensä arvioiden oli suurempi kuin sen todellinen poliittinen painoarvo. Kehitys johti 1940-luvun lopulla ns. kansandemokratioiden syntyyn, uuteen yhteiskunnalliseen järjestykseen, joka pysyi vallassa neljä vuosikymmentä.

Kun Suomi-Unkari Seura perustettiin, halusivat toiset vaalia 1930-luvulla omaksuttua politiikkaa, huolta kannettiin edelleenkin ”heimokansoista”, erityisesti virolaisista, mutta myös unkarilaisista. Tuon ajattelun juuret ulottuvat huomattavasti 1920 ja 1930-lukuja pitemmälle, nimittäin aina 1800-luvun romantiikan ja nationalismin aikaan ja ihanteisiin saakka. Ne korostivat omaa kieltä ja omaleimaista historiaa ja kulttuuria keskeisinä ”kansakunnan” rakennuspuina. Tuolta ajalta on myös peräisin se erityissuhde, ”sukulaisuus”, joka on ollut ilmeinen maittemme välisessä vuorovaikutuksessa.

Selkeimmin nuo ideat ja niiden taustalla ollut ideologia tulivat esille Suomen itsenäistymisen alkuvuosina ja vuosikymmeninä. Maailmansotien välisenä aikana Suomen ja Unkarin suhde oli ollut tasaveroinen tai vaakakuppi oli painunut itse asiassa Unkarin hyväksi. — Unkarillahan oli pitkä valtiollinen historia, aluksi itsenäisenä kuningaskuntana vuodesta 1000 lähtien. Turkin laajentuessa Eurooppaan 1400-luvulta lähtien Unkari oli lähes kaksi vuosisataa puskurivaltiona,

aluksi kristikunnan etuvartiona ja myöhemmin taistelulenttänä osmanivaltion edetessä kohti Keski-Eurooppaa. 1700-luvun alusta maa oli kuningaskuntana osa Itävallan monarkiaa, mutta samalla valmis puolustamaan Itävaltaa vastaan asemaansa ja oikeuksiaan kuten lukuisat kapinat ja vapaustaistelut osoittivat, viimeisin vuosina 1848-1849. Lopulta vuodesta 1860 lähtien se oli aina 1. maailmansodan päättymiseen Itävalta-Unkarin keisarikunnan toinen johtava kansakunta. — Tätä taustaa vasten vastikään itsenäisyytensä saavuttanut Suomi ei ollut monillekaan kovin houkutteleva kumppani saati esimerkki.

Monilla unkarilaisilla oli mielessään suomen ja unkarin kielisukulaisuuden vastustajien 1880-luvulla lanseeraama kuva ”kalanhajuisista suomalaisista”, jotka eivät olleet unkarilaisten näkökulmasta ”hovikelpoisia”. Tasavaltaiset suomalaiset taas kritisoivat unkarilaisen yhteiskunnan eriarvoisuutta ja luokkajakoa. Kuitenkin 1930-luvun lopulla Unkari solmi kulttuurivaihtosopimukset nimenomaan Suomen ja Viron kanssa. Yleinen tietoisuus kielisukulaisuudesta oli se hyvin myönteiseksi koettu seikka, joka niin Suomessa kuin Unkarissakin loi leimansa toista maata koskeviin käsityksiin. Oman lisänsä tähän toivat urheilusaavutukset sekä aikanaan mm. talvisodan tuoma goodwill.

Kun toiset 1950-luvun alussa näkivät yhteistyön jatkumona joka ajallisesti ulottui 1900-luvun alkuun ja pitemmällekin, toiset seurasivat kiinnostuksella ja innostuksellakin sitä yhteiskunnallista muutosta, joka Unkarissa ja itäisessä Keski-Euroopassa oli toteutumassa, eräät näkivät siinä myös Suomen tulevaisuuden. Äänenpainot seuran sisällä olivat kuitenkin hyvin maltillisia puolin ja toisin. Seuran jäsenillä ja johdolla oli epäilemättä poliittisia mielipiteitä, mutta niitä varten olivat toiset roolit ja toiset forumit. Toisaalta suomalaisilla oli selkeä käsitys siitä, mikä 2. maailmansodan jälkeisessä uudessa poliittisessa tilanteessa oli sopivaa ja tarkoituksenmukaista kielenkäyttöä ja toimintaa. Suomessa maailmansotaa edeltänyt poliittinen järjestelmä säilytti asemansa, kun taas itäinen Keski-Eurooppa ja Baltia – eli Itämereltä Adrian merelle ulottuva alue, kuten Winston Churchill 1946 asian ilmaisi – siirtyi yksipuoluejärjestelmään ja suunnitelmatalouteen, ja pyrki kehittämään Neuvostoliiton dominoimaa ”blokkia” omien ihanteittensa ja tavoitteittensa mukaisesti.

Suomi-Unkari Seuralla oli merkittävä asema siinä kanssakäymisessä, jota unkarilaisten ja suomalaisten välillä erityisesti ensimmäisinä sodanjälkeisinä vuosikymmeninä oli. Suomella oli myös erikoisasema ”kapitalistisen leirin” sisällä: valtioiden väliset viralliset suhteet olivat hyvät, Suomi ei ollut poliittisesti ongelmallinen maa ja se oli läntisen sotilasliiton, NATO:n ulkopuolella. Yhteyksien solmiminen Suomeen oli helpompaa ja mutkattomampaa kuin muualle länteen.

Vielä 1950-luvulla seuramatkat olivat vasta tulossa. Jo matkustamisen kalleuden takia matkailu oli harvojen herkkua, eikä ollut juuri matkanjärjestäjäkään. Matkat Keski- ja Etelä-Eurooppaan tehtiin yleisesti ryhminä laivalla ja junalla, tavallisesti joku matkalaisista oli koonnut ryhmän. Tamperelainen linja-autoyrittäjä Kovanen oli tehnyt vuonna 1938 ensimmäisen bussimatkan Keski-Eurooppaan ja Unkariin! Taloudellisten seikkojen ohella kielitaidon puute oli esteenä, vaikka suomalainen koulujärjestelmä nopeasti tätä puutetta korjasikin. Esim. vuonna 1955 ylioppilastutkinnon suoritti 4700 lukiolaista, vuosikymmen myöhemmin tutkintoja oli 13400 ja vuonna 1970 yht. 18300 (v. 2010 kaikkiaan 32500 eli yli puolet ikäkohortista). Suomi-Unkari Seuran aktivistit tarjosivat monille mahdollisuuden ensimmäiseen Unkarinmatkaan, joka ei käynyt kukkarolle kalliiksi, ei kysynyt kielitaitoa eikä vaatinut aikaa vieviä järjestelyjä. 1960-luvun jälkipuoli oli jo lentäen tehtyjen seuramatkojen aikaa. Osin halpuutensa takia Unkarista ja muista sosialistisista maista kehkeytyi suosittuja kohteita.

Unkarin puoluejohtaja Kádár jopa lanseerasi termin ”kansandiplomatia” kuvaamaan tätä kahden maan kansalaisten vilkkaan vuorovaikutuksen erityissuhdetta. Monien orkesterien, teatterien, kuorojen ja urheiluseurojen ensimmäiset ulkomaanmatkat suuntautuivat lähinaapurien, Skandinavian ja Neuvostoliiton ohella nimenomaan Unkariin. Näin oli toki ollut jo maailmansotien välilläkin, ja näillä vierailuilla luotiin vuosikymmeniä kestäneitä ystävyysuhteita oli sitten kysymys korkeakulttuurista tai populaarikulttuurista.

Lukuisat vastavuoroiset valtiovierailut helpottivat tätä kehitystä, yhteyksiä luotiin myös hallinnon eri tasoilla ja sektoreilla. Monilla aloilla Suomessa tapahtunut kehitys oli se esimerkki, jota haluttiin seurata ja vastaavasti suomalaiset ottivat oppia Unkarista. Unkari oli sosialistinen malli-maa, jossa järjestelmä toimi. Suomi taas oli maatalousmaa, joka oli nopeasti teollistunut. Pohjoismainen ja suomalainen tasa-arvo sekä nopeasti laajeneva koulutusjärjestelmä kiinnostivat monia unkarilaisia. 1990-luvulla Suomesta tuli myös IT- ja yleensä *high tech* -teollisuuden sekä teknisten innovaatioiden hyödyntämisen esimerkkimaa, jonka teollisuus ja yritykset investoivat ja perustivat yrityksiä myös Unkariin.

Yhteyksissään Unkarin viranomaisiin ja virallisiin edustajiin Suomessa Suomi-Unkari Seura on toiminut neutraalisti. Tämä näkyi myös mullistusten vuosina, vuonna 1956 ja vuonna 1989. Ne eivät kriisiytäneet seuran ja sen jäsenyhdistysten toimintaa, vaikka syksyn 1956 kansannousu osaltaan vaikuttikin joihinkin henkilömuutoksiin myös seuran piirissä. Vuosi 1989 ja tapahtunut järjestelmänmuutos on ollut ehkä kauaskantoisempi sikäli, että toimintaympäristö muuttui ratkai-sevasti vastapoolin, Unkarin osalta.

Se Unkari, joka sukeutui 1990-luvun alussa läpivietyjen muutosten keskeltä, ei ollut enää pieni sosialistinen maa, jolle oli saneltu roolinsa SEVin taloudellisessa työnjaossa ja Varsovan liitossa. Siitä oli tullut monipuoluedemokratia, joka oli avannut rajansa kansalaistensa tulla ja mennä, joka liittyi nopeasti NATOon ja pyrki EU:n jäsenyyteen. Suomen ja suomalaisten aiempi asema eräänlaisena porttina ja portinavaajina länteen oli hävinnyt hetkessä. Mm. Itävalta, Italia, Saksa ja Ranska olivat huomattavasti lähempänä ja kiinnostavampia, ja ne edustivat suuria eurooppalaisia kieli- ja kulttuurialueita!

Pohjola-Nordenin ja Suomi-Neuvostoliitto Seuran jälkeen Suomi-Unkari Seura oli ollut yksi ”suurista” ystävyysseuroista. Tuo erityisasema ei ollut enää 1990-luvulla itsestäänselvyys vaan oma tarpeellisuus on pitänyt näyttää joka määrärahojenjaossa erikseen. Jäseniä valui 1990-luvun alussa jossain määrin Viron ystäviin, ja ystävyysseuratoimintaan liittyvä *gloria* himmeni, ellei tyystin hävinnyt, ja tuntui, että koko termistä oli tullut hiukan vanhahtava. Sekä kansallisella että paikallisella tasolla on jouduttu uuteen kilpailutilanteeseen: mitä yhdistys tai seura voi tarjota jäsenilleen 1990-luvun tai 2000-luvun maailmassa? – Eikö riitä, että on jo Autoliiton jäsen ja matkatoimistonsa kanta-asiakaseduista nauttiva turisti tai itsenäisesti yksilölliset matkansa suunnitteleva ja toteuttava elämysmatkailija?

Monille edellä mainitut varmaan riittävätkin ja Wikipediasta ja sosiaalisesta mediasta saa lisä-foa. Mitä 60-vuotias yhdistys voisi vielä tarjota? – Totta kai seuran ja Tampereen yhdistyk-senkin jäsenille edellä olevat asiat ovat enemmän tai vähemmän tuttuja. Seura tarjoaa julkaisujensa ja lehtensä kautta ajankohtaista ja asiantuntevaa tietoa Unkarista. Seuran jäsenet muodostavat kotipaikkakunnallaan motivoituneen joukon, josta voidaan rekrytoida vaikkapa teemamatkaryhmiä tai kielenopiskeluryhmiä. Yhteinen matka ei ole seuramatka vakio-ohjel-mineen, vaan tarvittaessa räätälöity ”tutkimusmatka”, jonka bonuksena on usein tutustuminen unkarilaiseen elämään ja arkeen ruohonjuuritasolla. Matkan onnistumisesta erityiskiitoksen saa usein unkarilainen vastapooli, sikäläisen Unkari-Suomi Seuran aktiivit.

Unkari tarjoaa yhä kiinnostavia kohteita, mutta matkailijat etsivät tänään muuta, ennen kaikkea uutta. Etsitään yhä eksoottisempia ja yhä kaukaisempia kohteita, kuten EteläAmerikka tai Itä- ja Kaakkois-Aasia, Australia ja Uusi Seelanti ja Tyynen meren saaret. Äärirajalla, vaikka jo mahdollista, alkaa olla avaruusturismi, kun kaikki muu on jo koettu!

Lopultakin, yhdistykset, kuten Suomi-Unkari Seura ja oma yhdistyksemme, ovat ennen kaikkea jäsenkuntansa yhdysside, mutta ne ovat myös kanava Unkariin, sen yhteiskuntaan, kulttuuriin ja kieleen, ja tarvittaessa jopa unkarilaiseen arkeen. *Hungaroring* Mogyoróssa on hyvä matkakohde, mutta samalla voisi käydä vaikka Gödöllön barokkilinnassa tai Terrorin museossa! Unkarilaiset koulut etsivät yhä ystävyyskouluja Suomesta, mutta tämä ”innostus” lienee meillä jo hiukan hiipunut.

Suomi-Unkari Seura voisi toimia yhä yhdyssiteenä erikoismatkoista kiinnostuneille, tässä hyvänä esimerkkinä voisi olla vaikkapa Domoszlóta unkarilaisena kotinaan pitänyt perheyritys *FinnHeves*. Tietopankkina toimiminen on haasteellista, mutta vaikkapa medialain tulkintojen ohella tarvitaan tietoja monista arkisista asioista, esim. lähetettäessä työntekijöitä perheineen työskentelemään unkarilaisessa tytär- tai yhteisyrityksessä. Tosin tätä tietoa jakaa myös Budapestissa ja Unkarissa asuvien suomalaisten yhdistys!

Me seuran jäsenet emme ole ainoita asiantuntijoita, Monet ovat vuoden 1989 jälkeen ja Unkarin EU:hun liittymisen (1.5.2005) jälkeen ostaneet asuntoja, taloja ja viinitarhoja sekä aloittaneet liiketoiminnan Unkarissa. Kiistatonta asiantuntemusta on siis runsaasti myös seuran ulkopuolella ja sitä voi myös hankkia seuran ulkopuolella. Yhteydet Unkariin ovat tänään kiinteämmät kuin koskaan aikaisemmin, sen mahdollistaa uusi tiedonvälitystekniikka ja esim. lentämisestä on (päästöistään huolimatta) tullut normaaliin arkeen kuuluva ja edullinen tapa siirtyä pitempiä matkoja paikasta toiseen. Kukaan ei voi omia Unkarinyhteyksiä, mutta kukaan ei voi niitä myöskään meiltä viedä. Meidän on löydettävä oma paikkamme. Tärkein tehtävä on kuitenkin toimia jäsenkunnan yhdyssiteenä.

Viikko yhdessä matkakohteessa antaa tuntuman kohdemaahan, mutta turisti erehtyy, jos kuvittelee, että se riitti ja että seuraava kohde saa olla jo jossain muualla. Toisen kulttuurin ja yhteiskunnan tuntemusta ei hankita viikossa eikä kahdessa, ja se on myös itseisarvo. Me olemme valinneet monien muiden kiinnostuksenkohteiden ohella erääksi ”erikoistumisalueeksemme” Unkarin. Me voimme lisätä tietojamme Unkarista monilla tavoin ja nykyinen tiedonvälitys tarjoaa siihen kosolti mahdollisuuksia ja välineitä, ja esim. opiskelemalla kieltä voi saada sinänsä arvokkaan kielitaidon karttumisen ohella suoran yhteyden yhteiskuntaan ja kulttuuriin ilman välittäjiä. Totta kai englannilla ”pärjää” kaikkialla, mutta opiskelemalla kieltä pääset syvemmälle ao. yhteiskuntaan ja voit jopa tuntea olevasi yhteisön jäsen – tai ainakin sen ulkojäsen!

*Tenho Takalo*